KVALIFIKAČNÝ ŠTANDARD

PRE PRACOVNÍKA ENVIRONMENTÁLNEJ VÝCHOVY

Návrh medzinárodného štandardu

v rámci projektu „Vývoj kvalifikačného štandardu a prípravného kurzu pre profesijnú kvalifikáciu Pracovník environmentálnej výchovy“

Spolufinancovaný Európskou úniou

ÚVOD

Profesia „Pracovník/pracovníčka EVVO“ je v našom stredoeurópskom časopriestore nová iba zdanlivo. Snaha o jej presnú definíciu a zmysluplný cieľavedomý obsah je síce otázkou iba niekoľkých posledných rokov, sama profesia ale existuje už dlhé desaťročia, ak nie dlhšie. Zrodila sa vo svojej podstate vtedy, keď znalci prírody a prírodných javov začali zdieľať svoje pozorovania, svoje znalosti s laickou verejnosťou a poukazovali pri tom aj na vplyv človeka a jeho civilizácie na prírodu. Či už to boli a stále sú sprievodcovia a interpretátori prírody, horskí vodcovia, autori múzejných expozícií a ich sprievodcovia, pracovníci zoologických, botanických záhrad, geoparkov, pracovníci návštevníckych centier národných parkov či ekopedagógovia zo stredísk environmentálnej/ekologickej výchovy...

Význam tejto profesie priamo úmerne narastá s rastúcim vplyvom človeka na prírodné/životné prostredie. A celkom pochopiteľne spolu s tým narastá aj potreba nastaviť pre profesiu „Pracovník/pracovníčka EVVO“ minimálny štandard vedomostí, zručností, postojov.

Základný súbor otázok je: čo by mali profesionáli – Pracovníci EVVO s veľkým „P“ vedieť? Aké by mali mať zručnosti? A (čo je najťažšie) aké by mali mať postoje? Aby ich práca mala zmysel, aby (s)plnila základné ciele EVVO – zvyšovanie gramotnosti najširšej verejnosti, zvyšovanie citlivosti občanov bez rozdielu veku k prírode a k aktuálnym problémom životného prostredia, zlepšovanie pre-environmentálnych zručností aktívneho občana?

Preto vznikol tento CZ – HU – SK projekt, ktorého cieľom je nájsť odpovede na tieto otázky. Jedným z výstupov projektu je aj tento Kvalifikačný štandard pre profesiu „Pracovník/pracovníčka EVVO“, reprezentujúci to najpodstatnejšie minimum, na ktorom sa zhodlo naše Erasmus+ medzinárodné spoločenstvo. Základným východiskom nám v tejto práci bol už dlhšie zadefinovaný český Kvalifikačný štandard. Tento východiskový materiál sme sa snažili obohatiť o pohľady zo slovenskej a z maďarskej ekopedagogickej scény a doplniť o aktuálne témy, ktorými sa odbor EVVO zaoberá (alebo ktorými by sa zaoberať mal).

Uvedomujeme si, že každá krajina má svoje priority, problémy aj legislatívne nastavenia a že teda nie je možné tento kvalifikačný štandard použiť bez úprav podľa konkrétnych špecifík jednotlivých krajín. Jeho cena je v tom, že odráža tie témy, ktoré sú pre nás všetkých spoločne dôležité.

Vďaka všetkým, ktorí sa o toto dielko zaslúžili, nielen z projektových CZ – HU – SK tímov, ale aj všetkým konzultantom/konzultantkám z jednotlivých krajín, ktorí/ktoré poskytli svoje cenné pohľady, podnety a pripomienky.

Kvalifikačný štandard: Pracovník environmentálnej výchovy

Profil pracovníka environmentálnej výchovy:

Pracovník environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvety (EVVO) je osoba, ktorá interpretuje poznatky z oblasti ekológie a environmentalistiky v širšom kontexte udržateľného rozvoja (UR). Svojou činnosťou prispieva k napĺňaniu cieľov neformálnej EVVO. Jednotlivcov alebo skupiny podporuje v kontakte s prírodou a vytváraní väzieb k miestnemu životnému prostrediu. Vedie k pochopeniu ekologických dejov, globálnych environmentálnych problémov a ich súvislostí s každodenným životom a správaním človeka. V neposlednom rade rozvíja kompetencie konať a aktívne ovplyvňovať svoje okolie v prospech životného prostredia a udržateľného rozvoja. Svoju činnosť realizuje prostredníctvom rôznych edukačných a osvetových aktivít, programov či publikácií neformálneho charakteru s využitím aktivizujúcich zážitkových metód a foriem.

Pracovné činnosti:

- interpretácia poznatkov z oblasti ekológie a environmentalistiky v širšom kontexte udržateľného rozvoja rôznym cieľovým skupinám;
- realizácia rôznorodých aktivít EVVO (programy, festivaly, kampane, publikácie a ďal.) zameraných na rôzne témy v oblasti neformálneho vzdelávania;
- činnosti súvisiace s realizáciou EVVO – tvorba, organizačné zabezpečenie, lektorovanie, vyhodnocovanie úspešnosti, publicita a propagácia, vlastné vzdelávanie, finančné a administratívne zabezpečenie, facilitácia, projektová, koncepčná, metodická či výskumná činnosť;
- rozvíjanie cieľov neformálnej EVVO – kompetencií pre zodpovedné správanie v prospech životného prostredia a udržateľného rozvoja;
- spolupráca a sieťovanie s rôznymi aktérmi environmentálne výchovy na miestnej, regionálnej, národnej alebo medzinárodnej úrovni.

Kompetencie pracovníka environmentálnej výchovy

1. Problematika životného prostredia a základné pojmy ekológie a environmentalistiky

1.1. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy vie (má vedomosti):

1.1.1. Pozná aktuálne miestne, regionálne, národné aj globálne problémy životného prostredia.

1.1.2. Pozná základné pojmy v oblasti ekológie, environmentalistiky a udržateľného rozvoja.

1.1.3. Má všeobecný rozhľad v oblasti environmentálnej legislatívy a aktuálnej environmentálnej politiky EÚ, štátu alebo regiónu.

1.2. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy vie (má zručnosti):

1.2.1. Využívať aktuálne a relevantné zdroje informácií.

1.2.2. Popísať vplyvy ľudských systémov na životné prostredie na základe poznatkov z prírodných aj spoločenských vied.

1.2.3. Vysvetliť príčiny a dôsledky zmeny klímy a straty biodiverzity a predstaviť riešenia.

1.2.4. Preukázať schopnosti a zručnosti pre poznávanie prírody a životného prostredia

1.2.5. Prepájať ekologické javy a zákony s každodenným životom.

1.2.6. Vysvetliť životný štýl šetrný k životnému prostrediu (eko-značky, zodpovedné nakupovanie, šetrenie zdrojov a adaptačné opatrenia).

1.3. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy je schopný/schopná (kompetencie):

1.3.1. Využívať aktuálne a overené zdroje informácií a odborne relevantné pojmy z oblasti ekológie, environmentalistiky a trvalo udržateľného rozvoja.

1.3.2. Zavádzať na svojom pracovisku a vo svojom profesionálnom živote procesy a služby šetrné k životnému prostrediu

2. Environmentálna výchova: systém a poslanie

2.1. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy vie (má vedomosti)

2.1.1. Pozná súčasný systém environmentálnej výchovy, legislatívu, metodické usmernenia a ďalšie pedagogické dokumenty, ako aj ciele environmentálnej výchovy (formálnej, neformálnej a informálnej).

2.1.2. Má prehľad o aktuálnych trendoch v environmentálnej výchove a vzdelávaní.

2.1.3. Má prehľad o subjektoch pôsobiacich v environmentálnej výchove (kto je kto).

2.1.4. Pozná procesy tvorby metodických materiálov a strategických dokumentov v oblasti environmentálnej výchovy, ako aj možnosti participovať na nich.

2.2. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy vie (má zručnosti):

2.2.1. Identifikovať kľúčových hráčov v odbore vzdelávania a osobitne v odbore environmentálnej výchovy a pozná ich kompetencie: jednotlivcov, organizácie, inštitúcie a agentúry poskytujúce programy environmentálneho vzdelávania, vrátane formálnych a neformálnych programov.

2.2.2. Definovať, čo je (a čo nie je) environmentálna výchova a jej ciele.

2.2.3. Identifikovať kľúčové kompetencie v oblasti environmentálnej gramotnosti a občianskej participácie.

2.2.4. Uviesť relevantné organizácie a iniciatívy v oblasti environmentálnej výchovy na národnej úrovni pre budovanie partnerstiev.

2.3. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy je schopný/schopná (kompetencie):

2.3.1. Osloviť príslušný úrad, inštitúciu alebo mimovládnu organizáciu s otázkou alebo so žiadosťou o podporu.

2.3.2. Obhajovať nevyhnutnosť, relevantnosť a nenahraditeľnosť environmentálnej výchovy vo vyučovaní, v mimoškolskej výchove, ale aj vo výchove verejnosti.

2.3.3. Spolupracovať s ostatnými organizáciami a inštitúciami v systéme environmentálnej výchovy pri napĺňaní jej cieľov.

3. Metodika environmentálnej výchovy

3.1. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy vie (má vedomosti):

3.1.1. Má základné vedomosti pedagogických a psychologických princípov neformálneho a informálneho vzdelávania, v závislosti od veku.

3.1.2. Vie že EVVO sa odohráva v rôznych prostrediach a že požiadavky na program a vzdelávacie metódy sú rôzne podľa potrieb účastníkov a ďalších faktorov.

3.1.3. Pozná rôzne vzdelávacie prístupy a ich prvky (Príloha 1).

3.1.4. Pozná mnohonásobné výhody vzdelávania vonku.

3.2. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy vie (má zručnosti):

3.2.1. Aplikovať princípy neformálnej výchovy a vzdelávania, zážitkové a aktivizujúce metódy, inkluzívny prístup a princípy občianskej participácie a aktivizmu.

3.2.2. Aplikovať nové trendy a digitálne nástroje pri tvorbe a implementácii aktivít a programov EVVO.

3.2.3. Využívať rôzne efektívne metódy vhodne kombinované a striedané, rešpektujúce vek a potreby účastníkov (Príloha 2)

3.2.4. Vytvárať a realizovať vzdelávacie aktivity s uvedomením si postupných krokov environmentálnej výchovy od zmyslového vnímania až po angažovanosť za lepšie životné prostredie.

3.2.5. Motivovať účastníkov k prijatiu osobnej spoluzodpovednosti za stav lokálneho životného prostredia.

3.3. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy je schopný/schopná (kompetencie):

3.3.1. Používať efektívne metodické postupy a modely EVVO, na základe zhodnotenia vedomostí a záujmov účastníkov.

3.3.2. Pri realizácii vzdelávacích aktivít zvyšovať povedomie v environmentálnych témach, šíriť dobrú prax v oblasti ochrany životného prostredia a udržateľnosti, inšpirovať vlastným príkladom a motivovať účastníkov k pro-environmentálnym aktivitám.

4. Príprava a implementácia EVVO programov

4.1. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy vie (má vedomosti):

4.1.1. Pozná štruktúru dobrého EVVO programu.

4.1.2. Pozná špecifiká programov EVVO (krátkodobé, dlhodobé, kampane...).

4.1.3. Uvedomuje si dôležitosť používania produktov a služieb šetrných k životnému prostrediu, ako aj predchádzania vzniku odpadu a poškodzovaniu prírodných zdrojov pri realizácii programov environmentálnej výchovy.

4.2. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy vie (má zručnosti):

4.2.1. Definovať ciele a vzdelávacie výstupy environmentálneho programu.

4.2.2. Reflektovať vysoko aktuálne témy, zohľadňovať lokálny, ekonomický a sociálny kontext problémov, miestnu kultúru a tradície.

4.2.3. Vytvoriť vlastný environmentálny program pomocou efektívnych metód, sledujúcich vzdelávacie ciele, v závislosti od veku účastníkov a ďalších podmienok.

4.2.4. Popísať štruktúru environmentálneho vzdelávacieho programu na základe vybraného učebného modelu.

4.2.5. Implementovať vlastný environmentálny program a popísať spôsoby realizácie jeho jednotlivých aktivít.

4.2.6. Vytvárať a používať rôzne prostredia pre environmentálnu výchovu (napr. usporiadanie tried, mimo triedy, školské záhrady), v závislosti od rôznych výsledkov vzdelávania a dostupných zdrojov.

4.2.7. Upravovať a prispôsobovať aktivity či programy EVVO aktuálnym požiadavkám environmentálnej politiky, potrebám rôznych cieľových skupín ako aj prostrediu, v ktorom prebiehajú.

4.2.8. Má zručnosti v oblasti komunikácie, prezentácie a tímovej práce.

4.3. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy je schopný/schopná (kompetencie):

4.3.1. Vytvárať a poskytovať EVVO programy na vhodné témy pre rôzne cieľové skupiny s jasne definovanými výsledkami vzdelávania a s použitím efektívnych vzdelávacích metód a metodík.

4.3.2. Má dostatočné komunikačné a pedagogické schopnosti, vie si poradiť s neočakávanými situáciami a výzvami.

4.3.3. Používať nástroje a materiály šetrné k životnému prostrediu a vyberať si vzdelávacie prostredie tak, aby sa posilňoval vzťah účastníkov k prírode a ochrane životného prostredia.

5. Inkluzívne a podporujúce učebné prostredie

5.1. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy vie (má vedomosti):

5.1.1. Pozná stratégie a postupy, ktoré podporujú inklúziu pri realizácii programov EVVO.

5.1.2. Uvedomuje si potrebu zistiť si informácie o účastníkoch a ich špeciálnych potrebách pred realizáciou programu.

5.2. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy vie (má zručnosti):

5.2.1. Pri realizácii programov environmentálnej výchovy využíva stratégie a postupy podporujúce inklúziu.

5.2.2. Vytvárať príležitosti pre účastníkov, aby získavali osobnú skúsenosť s objavovaním okolitého sveta.

5.2.3. Vytvárať bezpečné prostredie pre každého účastníka na vyjadrenie vlastného názoru, postoja alebo emócií.

5.2.4. Vytvárať motivujúce prostredie a podporovať spoluprácu účastníkov.

5.2.5. Používať techniky, ktoré povzbudzujú účastníkov klásť otázky a hľadať rôzne odpovede.

5.2.6. Komunikovať spôsobom, ktorý podporuje pocit spolupatričnosti medzi účastníkmi.

5.3. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy je schopný/schopná (kompetencie):

5.3.1. Poskytovať účastníkom programy environmentálnej výchovy s ohľadom na ich špecifické potreby a schopnosti, využívajúc stratégie a postupy, ktoré podporujú inklúziu.

5.3.2. Správať sa ku každému účastníkovi s rešpektom, bez ohľadu na jeho názory.

5.3.3. Vytvárať pozitívnu atmosféru a motivujúce prostredie.

6. Evaluácia

6.1. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy vie (má vedomosti):

6.1.1. Pozná základné prístupy a nástroje pre hodnotenie efektívnosti programov EVVO.

6.2. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy vie (má zručnosti):

6.2.1. Používať na hodnotenie výsledkov vzdelávania rôzne techniky a stratégie.

6.2.2. Vysvetliť dôležitosť priebežného hodnotenia ako prostriedku na úpravu a zlepšenie budúceho vyučovania.

6.2.3. Vysvetlite dôležitosť záverečného hodnotenia (na konci dlhšieho programu) ako nástroja na meranie efektívnosti programov environmentálnej výchovy.

6.3. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy je schopný/schopná (kompetencie):

6.3.1. Používať metódy hodnotenia vhodné pre daný subjekt a skupinu.

6.3.2. Systematicky pracovať s výsledkami hodnotenia pre skvalitnenie programov a aktivít EVVO.

7. Osobný profesionálny rozvoj

7.1. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy vie (má vedomosti):

7.1.1. Pozná relevantné zdroje a príležitosti pre osobný aj odborný rast.

7.1.2. Pozná rôzne organizácie a iniciatívy zaoberajúce sa ďalším vzdelávaním v oblasti EVVO na rôznych úrovniach.

7.2. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy vie (má zručnosti):

7.2.1. Získavať informácie o aktuálnych témach a dianí z oblasti EVVO z relevantných zdrojov.

7.2.2. Spolupracovať s odborníkmi či organizáciami s cieľom zvyšovania kvalifikácie v oblasti životného prostredia.

7.2.3. Rozvíjať svoje metodické zručnosti, komunikačné zručnosti, organizačné zručnosti, kritické myslenie a zručnosti jednania s ľuďmi.

7.3. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy je schopný/schopná (kompetencie)

7.3.1. Rozvíjať svoje metodické, komunikačné a organizačné schopnosti, priebežne získavať informácie o aktuálnych témach a spolupracovať s odborníkmi a organizáciami pri rozvíjaní svojich vedomostí a zručností.

7.3.2. Kriticky nahliadať na svoje vedomosti, zručnosti, postoje a učiť sa z osobnej skúsenosti ako pracovník EVVO.

8. Financovanie a marketing environmentálnych programov

8.1. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy vie (má vedomosti):

8.1.1 Pozná možné zdroje financovania programov EVVO.

8.1.2. Pozná možnosti propagácie programov EVVO.

8.1.3. Pozná základy projektového manažmentu.

8.2. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy vie (má zručnosti):

8.2.1. Uviesť aktuálne požadované programy a témy na základe aktuálnych priorít.

8.2.2. Spolupracovať pro písaní projektu.

8.2.3. Využívať rôzne komunikačné kanály a nástroje na podporu aktivít environmentálnej výchovy.

8.2.4. Prezentovať svoju prácu, jej prínos a víziu vlastnej organizácie.

8.3. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy je schopný/schopná (kompetencie)

8.3.1. Spolupracovať na projektovom manažmente a pri písaní projektovej žiadosti.

8.3.2. Využívať rôzne komunikačné kanály a nástroje na podporu aktivít environmentálnej výchovy.

8.3.3. Vysvetliť a opísať vlastnú prácu, jej význam a víziu svojej organizácie.

9. Bezpečnostné zásady, prevencia nehôd a eliminácia rizík

9.1. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy vie (má vedomosti):

9.1.1. Má poznatky z oblasti bezpečnosti, ochrany fyzického a psychického zdravia, ako aj prevencie úrazov a vzniku škôd na zdraví, životnom prostredí a majetku.

9.2. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy vie (má zručnosti)

9.2.1. Prispôsobiť environmentálne vzdelávacie aktivity a programy v rôznych prostrediach s cieľom zníženia zdravotných rizík.

9.2.2. Poradiť si pri bežných zdravotných problémoch.

9.2.3. Praktizovať zásady bezpečného pohybu a pobytu v prírode.

9.2.4. Zvládnuť emočne vypäté situácie.

9.3. Pracovník/pracovníčka environmentálnej výchovy je schopný/schopná (kompetencie):

9.3.1. Zvládať bežné konflikty a pokojne reagovať v rôznych neočakávaných situáciách.

9.3.3. Uplatňovať bezpečnostné pravidlá pri realizácii environmentálnych programov a riešiť základné zdravotné problémy.

Príloha č. 1

Metodické prístupy používané v environmentálnej výchove

Globálne vzdelávanie

Cieľom globálneho vzdelávania je reformovať školy v duchu výchovy ku globálnej zodpovednosti. Výučba by mala vychádzať **z problémov súčasného sveta, rozvíjať osobnostné kompetencie** žiakov a **spoluprácu** v triede, a viesť k pochopeniu vzájomnej prepojenosti vecí a procesov i k porozumeniu vzťahov. Ciele globálneho vzdelávania nespočívajú len v získavaní vedomostí, ale aj v rozvíjaní postojov a konania. Uprednostňuje aktívnu prácu žiakov pred tradičným frontálnym vyučovaním a využíva aktivizujúce metódy nasledované spoločnou analýzou (záverečná diskusia, reflexia, debriefing, cielená spätná väzba). Učiteľ v tomto prístupe vystupuje skôr ako facilitátor diskusie než ako odborná autorita. Okrem environmentálnych tém sa globálne vzdelávanie venuje aj multikultúrnej tolerancii, otázkam budúcnosti, spoločenským dopadom moderných technológií a zdravému životnému štýlu. Tento prístup vznikol v 80. rokoch 20. storočia na Univerzite v Yorku.

Vzdelávanie o Zemi

Viac ako na učenie sa izolovaných faktov kladie tento prístup dôraz na pochopenie základných ekologických princípov (napr. toky energie, biodiverzita) a na formovanie environmentálne priaznivých postojov. Zameriava sa na porozumenie fungovaniu ekosystémov, základným ekologickým konceptom, ako sú tok energie, premena materiálov a vzájomná prepojenosť. Zdôrazňuje kontakt s prírodou a prehlbovanie environmentálnej senzitivity. Na základe získaných vedomostí a zážitkov by deti mali **znižovať svoj negatívny vplyv na Zem minimálne jedným spôsobom šetrenia energie a jedným spôsobom šetrenia materiálov**. Tento prístup vznikol v 70. rokoch 20. storočia v USA.

Hlbinná ekologická výchova

Ide o pedagogické uchopenie hlbinnej ekológie – filozofického smeru environmentálneho myslenia, ktorý požaduje radikálne riešenie príčin environmentálnej krízy a emocionálne porozumenie potrebám iných živých tvorov. Hlbinná ekologická výchova kladie dôraz na emócie, čerpá z praktík prírodných kultúr a využíva rituály, meditácie a fantazijné cesty. Typickou formou sú pobytové workshopy zamerané na identifikáciu účastníkov s inými formami života. Filozofia hlbinnej ekológie vznikla v 70. rokoch.

Výchova k udržateľnosti

Tento prístup zdôrazňuje „skryté kurikulum" – školy by samy mali svojou architektúrou, ekologickosťou, vnútornými pravidlami a vzťahmi s okolím odrážať princípy udržateľnosti. Druhým charakteristickým prvkom je projektová výučba. Učiteľ vystupuje ako facilitátor, pričom samotní žiaci stanovujú a realizujú výchovné ciele prostredníctvom vybraných projektov. Dôraz sa kladie na rozvoj zručností, pričom si žiaci formujú postoje a získavajú vedomosti v priebehu riešenia projektu. Tento prístup sa začal formovať v druhej polovici 90. rokov.

Bádateľsky orientované učenie

Metóda, ktorá rozvíja vedomosti, zručnosti a postoje žiakov prostredníctvom aktívneho a relatívne samostatného skúmania reality. Žiaci sa učia formulovať výskumné otázky, vytvárať hypotézy, navrhovať metódy ich overovania, vykonávať experimenty a prezentovať výsledky bádania.

Miestne zakotvené učenie

Je to vzdelávací prístup, ktorý využíva všetky aspekty miestneho prostredia (prírodné, kultúrne, historické a sociopolitické súvislosti) ako jednotiaci kontext pre výučbu. Kladie dôraz na občiansku angažovanosť v projektoch s praktickým významom pre obec a komunitu (tzv. servisné projekty). Buduje sociálny kapitál a podporuje rozvoj miestnych partnerstiev, pričom sa nezameriava len na žiakov.

Miestne zakotvené učenie sa vyvinulo na rozhraní environmentálnej výchovy, ochrany životného prostredia a komunitného rozvoja. Programy miestne zakotveného učenia predstavujú dôležitú súčasť terénnej výučby, ktorá môže posilniť vzťah žiakov k ich komunite a rozvíjať ich sociálne zručnosti.

Najpokročilejším štádiom miestne zakotveného učenia je tzv. **servisné učenie**, pri ktorom žiaci v rámci výučby pomáhajú riešiť problémy alebo napĺňať potreby obce. Tento proces zahŕňa medziodborovú spoluprácu. Žiak nezískava len nové vedomosti a zručnosti, ale zároveň prakticky prispieva ku kvalite života v obci.

V miestne zakotvenom učení sa využíva **komunitné učenie** (Community-based learning), ktoré rozvíja vzťah človeka k miestu, čím podporuje občiansku zodpovednosť a starostlivosť o svoje okolie. Komunitné učenie je vzdelávacia stratégia zameraná na učenie v kontexte vlastnej obce (komunity). Zahŕňa praktické učenie, zážitkové vzdelávanie, pracovnú prax, celoživotné vzdelávanie a ďalšie metódy.

Interpretácia miestneho dedičstva

Výchovná aktivita, ktorá môže významne podporiť vzťah k miestu. Nejde o jednoduché sprostredkovanie faktov, ale o využitie autentických predmetov a osobných skúseností na odhalenie hlbších významov a vzťahov. Hlavným cieľom interpretácie nie je len poučenie, ale aj inšpirácia – vyvolanie zamyslenia sa nad témou a prehĺbenie vzťahu účastníkov k danému miestu.

Projektová výučba

Zdôrazňuje riešenie problémov z reálneho života, prepájanie poznatkov z rôznych predmetov a podporu samostatného riešenia problémov. Učiteľ je sprievodcom, žiaci pracujú na konkrétnom praktickom cieli reagujúcom na skutočnú potrebu alebo problém.

Problémové vyučovanie

Podporuje rozvoj kritického myslenia, schopnosť samostatného riešenia problémov a prekonávania výziev. Žiaci pracujú v skupinách na hľadaní rôznych riešení problému, pričom si najprv musia vyhľadať potrebné informácie.

Zážitkové učenie

Pedagogický prístup, ktorý zdôrazňuje aktivitu žiakov a využíva osobné zážitky ako základ učenia a osobnostného rozvoja. Hlavným princípom je využitie hry a zážitkov na dosiahnutie pedagogických cieľov.

Kritické myslenie

Proces myslenia, ktorý rozvíja schopnosť prijímať, analyzovať a chápať informácie, triediť údaje, porovnávať perspektívy a vidieť fakty v súvislostiach. Cieľom je podporiť samostatné a analytické myslenie.

Kreatívne vzdelávanie

Vzdelávací prístup využívajúci umelecké metódy a myslenie. Podporuje kreativitu, originalitu, autentickosť a participáciu žiakov na rozhodovaní, rozvíja kritickú reflexiu a spoluprácu.

Filozofia pre deti

Didaktická metóda, ktorá buduje „filozofujúcu komunitu“ – bezpečný priestor, kde učiteľ kladie podnety na diskusiu. Deti sa učia klásť filozofické otázky a skúmať ich v dialógu.

Hodnotové vzdelávanie

Vzdelávací koncept ponúkajúci systematický nástroj na prácu s hodnotami a vzťahmi. Cieľom je naučiť žiakov čeliť výzvam sveta so správnymi postojmi a hodnotami.

Príloha č. 2

Metódy používané v environmentálnej výchove

Demonštrácia

Je výučbová stratégia, ktorá zahŕňa živé predvedenie určitého konceptu, postupu alebo zručnosti inštruktorom. Demonštrácie (napr. experimenty) sa zvyčajne vykonávajú pred väčším počtom žiakov, pričom títo nemajú možnosť priamo zasahovať do procesu.

Diskusia vo výučbe

Forma výučby, ktorá učí žiakov hľadať a používať argumenty na presviedčanie oponentov a zároveň ich vedie k tolerancii názorov iných. Diskusia musí byť vhodne a nestranne moderovaná a mala by mať vopred jasne stanovené pravidlá.

Ekologické a environmentálne (vedecké) aplikácie pre smartfóny

Tieto aplikácie sú zvyčajne voľne dostupné a majú rôzne zamerania. Aplikácie na pozorovanie prírody sú často prepojené s vedeckými projektmi (tzv. občianska veda) a pomáhajú používateľom zbierať dáta (napr. Globe Observer, BirdNet). Aplikácie ako TrashOut pomáhajú odhaľovať environmentálne záťaže, zatiaľ čo BlaBlaCar prispieva k ekologickejšej doprave.

Aktivity zamerané na senzorické vnímanie prírodného prostredia

Podporujú citlivosť účastníkov k prírode prostredníctvom maximálneho zapojenia zmyslov (hmat, sluch, chuť, čuch a zrak).

Terénny výskum

Zahŕňa zber dát a informácií. Môže ísť o jednorazovú činnosť alebo dlhodobé pozorovanie prírody a prírodných javov. V environmentálnej výchove sa často využíva biomonitoring. Terénny výskum sa môže prepájať s bádateľsky orientovanou výučbou alebo občianskou vedou.

Terénna exkurzia

Efektívna forma výučby, ktorá patrí medzi zážitkové učenie. Zvyčajne ide o návštevu miesta mimo bežného prostredia žiakov. V environmentálnej výchove sa najčastejšie organizujú exkurzie na prírodne cenné miesta, ale aj na ekologicky zaťažené lokality či do priemyselných podnikov ovplyvňujúcich životné prostredie, ako sú čistiarne odpadových vôd či skládky odpadu.

Skupinová práca

Didaktická forma výučby, pri ktorej pracujú skupiny troch a viac žiakov na riešení konkrétneho problému. Počas samostatnej skupinovej práce učiteľ pôsobí ako konzultant a na záver žiaci prezentujú výsledky pred celou triedou.

Praktická činnosť

Učenie prostredníctvom manuálnej (ručnej) činnosti. Účastníci sa priamo zapájajú do učenia a získavajú praktické skúsenosti.

Questing

Učenie založené na miestne orientovaných hrách, ktoré vychádzajú z konceptu hľadania pokladu. Účastníci postupujú po trase s rôznymi zastávkami, kde objavujú zaujímavosti miesta, hľadajú indície a riešia hádanky vedúce k cieľu.

Hranie rolí

Didaktická metóda, pri ktorej účastníci preberajú fiktívne roly a napodobňujú reálne životné situácie. Cieľom je vžiť sa do rolí rôznych osôb, profesií alebo inštitúcií a riešiť modelové situácie.

Simulačné hry

Výučbové hry simulujúce reálne prostredie so zadanými úlohami na riešenie. Na rozdiel od jednoduchších rolových hier majú podrobnejší scenár, presne stanovené pravidlá a často využívajú hracie plány či pomôcky.

Príloha č. 3

Slovníček pojmov

Občianska veda

Zapojenie verejnosti do vedeckého výskumu a spolupráce s cieľom rozšíriť vedecké poznatky. Prostredníctvom občianskej vedy ľudia prispievajú do monitorovacích a výskumných programov, často aj pomocou mobilných aplikácií. Občianska veda zároveň zvyšuje vedeckú gramotnosť verejnosti.

Kritické myslenie

Základná životná zručnosť, ktorá zahŕňa samostatné myslenie, analýzu informácií, ich objektívne vyhodnocovanie, zdravý skepticizmus, hľadanie alternatív a porovnávanie rôznych zdrojov s cieľom vytvoriť si čo najobjektívnejší obraz o skúmanej téme.

Ekologický životný štýl

Životný štýl, ktorý sa snaží minimalizovať využívanie prírodných zdrojov a celkový dopad na životné prostredie. Zahŕňa vedomé rozhodnutia, ktoré znižujú množstvo odpadu, znečistenia a podporujú udržateľnosť.

Evaluácia vo vzdelávaní

Systematický proces hodnotenia kvality vzdelávacieho programu alebo jeho častí s cieľom posúdiť dosiahnutie výchovných a vzdelávacích cieľov. Evaluácia sa využíva na zlepšenie efektivity programu a môže sa týkať aj celých vzdelávacích inštitúcií.

Formálne vzdelávanie

Vzdelávací proces prebiehajúci v inštitúciách s presne stanovenými cieľmi, obsahom a metódami, definovaný právnymi predpismi. Formálne vzdelávanie prebieha v organizovaných skupinách a zahŕňa všetky úrovne školského systému.

Inkluzívna pedagogika

Metódy výučby, ktoré zabezpečujú spravodlivé a sociálne rovné vzdelávacie prostredie. Cieľom inkluzívneho vzdelávania je umožniť všetkým žiakom rovnaké príležitosti na dosiahnutie vzdelávacích cieľov bez ohľadu na ich individuálne potreby.

Informálne vzdelávanie

Celoživotný proces získavania vedomostí, zručností a postojov mimo organizovaných vzdelávacích systémov. Informálne vzdelávanie sa uskutočňuje v každodennom živote, prostredníctvom médií, literatúry či sociálnych interakcií.

Neformálne vzdelávanie

Vzdelávacie aktivity organizované mimo formálneho školského systému, napríklad občianskymi združeniami, kultúrnymi organizáciami či vzdelávacími centrami. Neformálne vzdelávanie nie je ukončené oficiálnymi certifikátmi, ale umožňuje získavanie dôležitých kompetencií.

Udržateľný rozvoj

Stratégie umožňujúce uspokojovanie potrieb súčasných generácií bez ohrozenia možností budúcich generácií. Udržateľný rozvoj zahŕňa ekonomické, sociálne a environmentálne aspekty s dôrazom na šetrné využívanie prírodných zdrojov.

Doučovanie

Individuálna alebo skupinová podpora vo vzdelávaní poskytovaná odborníkom s cieľom zlepšiť vedomosti a zručnosti žiakov. Doučovanie môže prebiehať formálne (napr. v rámci školského systému) alebo neformálne (súkromné lekcie, online vzdelávacie programy).

Spolufinancovaný Európskou úniou

Projekt je realizovaný v rámci programu Erasmus + s podpororu Európskej únie.

Táto metodika bola vypracovaná vďaka obetavému a zanietenému úsiliu nasledujúcich jednotlivcov a partnerských organizácií:

Středisko ekologické výchovy SEVER Horní Maršov, o. p. s.

Hana Kulichová, Šárka Škodová

www.sever.ekologickavychova.cz

Centrum environmentálnych aktivít

Klaudia Medalová, Richard Medal

www.cea.sk

Magosfa Környezeti Nevelési és Ökoturisztikai Alapítvány

Márta Kurucz, Éva Neumayer

www.magosfa.hu

Fotografie v tejto publikácii poskytli zúčastnené organizácie.
Grafická úprava: Pavlína Teichmanová
September 2024
Financované Európskou úniou. Vyjadrené názory sú názormi autora a nemusia nevyhnutne odrážať oficiálne stanovisko Európskej únie alebo Európskej výkonnej agentúry pre vzdelávanie a kultúru (EACEA). Európska únia ani EACEA nenesú zodpovednosť za vyjadrené názory.